

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

Josep PERARNAU I ESPELT

BIBLIOTEQUES I LLIBRES DELS PAISOS CATALANS EN EL «SERAPEUM» (LEIPZIG 1840-1870)

No és pas la primera vegada que el nostre anuari dóna informació sobre l'atenció que els textos catalans antics i les realitats que els són més pròximes han tingut de fet en algunes de les publicacions passades, més encara, en la mesura que això sigui possible, aquest és un dels objectius d'aquest anuari, ja que és una manera d'informar sobre la nostra herència escrita.¹

Proseguint, doncs, aquest servei informatiu, presentarem avui les pàgines que una publicació, fins a un cert punt paral·lela a la nostra, dedicà al tema indicat en el títol durant els seus trenta-un anys i volums d'existència a Alemanya en el segon terç del segle passat. Estem segurs de fer un autèntic servei, car tal publicació no resulta pas ésser coneguda, ni tan sols en punts considerats de la màxima solvència bibliogràfica.

El títol sencer de la publicació era «Serapeum. Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Litteratur. Im Vereine mit Bibliothekaren und Litteraturfreunden herausgegeben von Dr. Robert Naumann». Impresa per C. P. Melzer, sortia a Leipzig a càrrec de l'editor T. O. Weigel els dies quinze i darrer de cada mes. Cada fascicle, de 219 x 128 mm, i caixa d'escriptura de 166 x 89 mm, tenia una segona part amb subtítol propi d'«Intelligenz-Blatt zum Serapeum», destinada a informació entorn de biblioteques i de llibres (aquesta, també en forma d'anuncis).

El primer volum, publicat amb motiu del quart centenari del descobriment de la impremta, tenia VIII pàgines de presentació i taules, 384 del cos de la revista i 208 del «Intelligenz-Blatt»; el darrer volum, el trenta-unè, corresponent al 1870, tenia X pàgines inicials, 384 de cos de la publicació, més dues per a la nota del Dr. Naumann anunciant el cessament, i 192 del «Intelligenz-Blatt». El director hi afirmava que, tot i que la publicació havia estat sempre econòmicament deficitària, la raó de la seva desaparició era la manca de col·laboracions

1. Vegeu, per exemple, el butlletí bibliogràfic de Jaume de PUIG I OLIVER, *La «Revista de Gerona» i la seva contribució als textos catalans antics*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», VII-VIII (1988-1989), 303-322.

científiques sobre el tema propi de la revista.² En el volum 26, del 1865, canvià el tipus de lletra vers una de més rodona i lluminosa. En dues ocasions hom oferí taules del contingut d'un cert nombre de volums.³

En aquestes pàgines donarem notícia d'allò que de relacionat amb el tema propi d'ATCA hom pot trobar en el «Serapeum» .

El contingut català dels volums

Ja en el primer volum, del 1840, hi ha un article de Franz DELITZSCH, *Aperçu über eine reichhaltige philosophisch-kabbalistische Handschrift der Kön. Bibliothek zu München*, pp. 161-169 i 193-207 (per equivocació, aquest darrer numero és el 107), dedicat al ms. haebr. 55 (antic 51) de l'actual Bayerische Staatsbibliothek de Munic, els ff. 2-60 del qual contenen el comentari de Shem-Tob al *Comentari al Pentateuc* de Moshè ben Nahman (164-167: amb nombre de referències a jueus catalans); el sisè dels textos del manuscrit seria un extret del mateix Moshè ben Nahman sobre les 'Sefiroth' i faria referència a la incapacitat de conceptualitzar l'essència divina (198). El seguia, als ff. 145-151, un tractat d'Abraham de Colònia sobre la significació del Tetragrama [sobre el qual hom es pot preguntar si tindria relació amb el d'Arnau de Vilanova, *De significatione nominis Tetragrammaton*].

Ernst Gustav VOGEL, *Ueber eine minder beachtete Quelle zur Geschichte ausserdeutscher Klosterbibliotheken im 15. bis 18. Jahrhundert*, 337-348, dedica mitja pàgina a la biblioteca de Vicenç Vilar, llegada en herència al convent de Caputxins de Figueres (346).

El segon volum no sembla contenir res de relacionat amb el nostre tema.

Dins el volum terç, del 1842, i en les pàgines dedicades a *Manuscripta Bibliothecae Corbeiensis*, 99-110, escrites a base de l'obra de K. Fr. Hermann, *Verzeichnis der Corveyer Handschriften zu Anfang des neunzehnten Jahrhunderts*, trobem notícia d'una *Summula de Summa Raymundi* (105). Les pàgines 129-140 i en concret la 139 d'August SCHELER, *Annuaire de la Bibliothèque Royale de Belgique*, par le Conservateur Baron De Reiffenberg. Troisième Année, Bruxelles et Leipzig, C. Muquart, resumeix les notícies biobibliogràfiques fornides

2. «Das Serapeum hört mit dem gegenwärtigen einunddreissigsten Jahrgang (1870) auf zu erscheinen, nachdem weder die Verlagshandlung noch meine Bemühungen demselben ein längeres Leben zu erhalten vermochten... die käufliche Abnahme der Zeitschrift von Seiten des Publikums die Kosten niemals deckte... habe ich über den Mangel an wissenschaftlicher Theilnahme von Seiten Derer zu klagen, welche als Mitarbeiter am Serapeum aufzutreten berufen waren...», Dr. R. Naumann, «Serapeum», 31 (1870), III-IV (sense títol). Em pregunto si, després de trenta-un anys d'assegurar la publicació d'una revista quinzenal, el Dr. Robert Naumann ja no hauria arribat a una edat considerable i si la manca de forces per a continuar no seria la causa real de la plegada.

3. Gottfried REICHHART, *Register über die zwölf ersten Jahrgänge des Serapeums 1840-1851*, [Leipzig, T. O. Weigel], s. d., 46 pp. I Dr. J. G. M. GRAESSE, *Register der in den BB [Bände] XIII-XXVI des Serapeums enthaltenen Abhandlungen und Notizen*, Leipzig, T. O. Weigel 1866, 24 pp.

per l'esmentat anuari sobre Joan Cristòfor Calvet d'Estrella, autor de *El felicissimo viage del... príncipe don Phelipe...*, Anvers, Martín Nucio 1552. Finalment, en unes pàgines intitolades *Über die Handschriften der Universitätsbibliothek zu Giessen*, 334-336, tenim notícia de tres exemplars en vers de la *Summula sacramentorum* de sant Ramon de Penyafort (336; cf. vol. 5 (1844), 203).

En el volum 4, del 1843, JAECK (del qual no consta ni nom ni inicial), *Handschriften-Zuwachs auf der öffentlichen Bibliothek in Bamberg*, 65-75, informa d'haver-hi entrat un exemplar d'Arnoldus v. Montpellier, *Regel der Gesundheit*, del s. XV, 58 folis, en quart, signatura L.III.50 (71). A les pàgines 337-343, L. A. CONSTANTIN, *Tribunal criminel de Barcelonne. Audience Royale de Catalogne du 19 septembre 1836*, narra un crim protagonitzat per un tal Don Vicente, antic monjo de Poblet, i Augustín Patxot, per culpa de l'únic exemplar dels *Furs e ordinacions fetes per los gloriosos reys d'Aragó als regnicols del regne de València*, Lambert Palmart 1482, exemplar que resultà no ésser únic. A la pàgina 344, *Zur Geschichte der Bibliotheken in Frankreich*, resum de dades proporcionades per Ph. LE BRAS, *France. Dictionnaire Encyclopédique*, París 1840, 504-533, trobem que aquells anys la biblioteca pública de Perpinyà tindria 15.000 volums impresos.

No he trobat res en el volum cinquè, fora de la referència ja assenyalada al final del paràgraf dedicat al volum terç.

En el sisè (1845) hi ha un resum del *Verzeichnis der Handschriften auf Pergament in der Bibliothek der Cistercienserabtei Ebrach*, 1789, on consten un exemplar de Johannes de Friburgo, *Summa confessorum* (183/6) i un altre llibre descrit així: «F. Raimundi Summa de casibus, liber in folio praeclarissime scriptus, ita ut impressoria arte exsculptis accedat» (184/32).

El Dr. G. HEINE publica en el setè, del 1846, una *Briefliche Mittheilung an Hofrat Hänel in Leipzig über spanische und portugiesische Bibliotheken*, 193-204. En les pàgines 200-201, en parlar de la biblioteca de la catedral de Còrdova, informa d'un exemplar en pergami de l'edició del *Directorium Inquisitorum*, de Nicolau Eimeric, Barcelona 1503; i d'altres de Miquel Albert, *Repertorium Inquisitorum*; de Jaume Peres de València, *Super cantica canticorum*, València 1486. I entre els manuscrits més importants és esmentat el *Capistrum Iudaeorum* de Ramon Martí (203/64).

En el vuitè (1847), segueixen les informacions del Dr. HEINE, *Handschriften, welche Herr Dr. Heine in Berlin von seinen Reisen mitgebracht hat*, 78-80: «Octavo: Raymundi Lulli, Arbor Scientiae. Am Schluss defekt. Saec. 14.»; «Folio: *Collectio causarum inquisitionis Hispanicae*, entre les quals hi havia els originals de les lletres de Segimon Arques (79); i «Oktav: Raymundi Lulli opuscula varia in lingua vernacula. Kopien aus dem 16 bis 17 Jahrh. verschiedener Werke in Prosa und Versen des Raymundus» (80). A les pàgines 81-95, el mateix ofereix el seu *Zweiter Bericht über seine Litterarische Reise in Spanien*, on trobem notícia de la col·lecció de manuscrits del duc de Calàbria a València

i de la seva trajectòria durant el segle XIX (Sant Miquel dels Reis - Mallorca - Universitat de València) (81-82), i informacions diverses sobre Catalunya: ACA (82-85), amb llista d'alguns dels 229 còdexs de Ripoll (85-88) i esment d'incunables de Sant Cugat del Vallès (88); Biblioteca de Sant Joan (aplec de llibreries conventuals, amb esment de set manuscrits) (88-89), de la Catedral, amb indicació especial de quatre manuscrits (89). Fa esment de les catedrals de Girona, d'Urgell (90), de Vic, amb llista d'alguns dels 124 còdexs (90-94), de Roda amb tres manuscrits (Isidor, Arator, Agustí) (94-95) i de les biblioteques de Mallorca (Pública, Saviesa, Comte de Montenegro, Marquès de Campo Franco, 95). Encara a les pàgines 113-115, el mateix autor en parlar *Über Einführung der Buchdrucker-Kunst auf der Pyrenäischen Halbinsel*, 113-115, dona notícia de l'exemplar de la *Gramàtica* de Bartomeu Mates donat pel canonge Ripoll a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, en transcriu el colofó i defensa l'autenticitat de la seva data: «MCCCCLXVIII». En el mateix volum, E. G. VOGEL, *Zur Geschichte der Herausgabe der Florentinischen Pandecten* (139-144), descriu episodis i correspondència preparatòria d'aquella l'edició feta per Antoni Agustín, detalls coneguts per les seves *Epistolae latinae et italicae nunc primum editae* a J. ANDRESIO, Parma 1804. El mateix autor dedicava una *Erinnerung an Ant. Augustins Bibliothek*, 161-172, on subratlla la serietat de la seva dedicació a la ciència (162-188), la importància de la biblioteca (166-168), dels manuscrits grecs (almenys 238, onze dels quals indicats, 168-169), dels llatins (almenys 260), tot a El Escorial (171-172). I així arribem al seu darrer article en aquest volum, *Einiges zur Geschichte der Escorialbibliothek unter Philipp II.*, 273-285, on recorda la incorporació de la biblioteca d'Antoni Agustín el 1588 (281) i de la d'Honorat Joan (282).

El volum novè (1848) publica unes pàgines d'Edward EDWARDS, *Uebersicht der hauptsächlichsten Bibliotheken Europas und der Vereinigten Staaten von Nordamerika*, 49-53, en les quals trobem les dades següents: «Barcelona, Saint Dominic's Library, 20.000; Episcopal Library, 15.000; Marian Library [Sant Francesc], 10.000» (52-53); i en el segon lliurament del mateix article: «Palma (Majorca), Public Library, 20.000; Perpignan, Town Library, 15.000 (138-139); Valencia, Library, 50.000 vol. i 211 mss.; i Vich - France (!), Episcopal Library, 10.000» (154).

No he sabut trobar res en el volum desè.

El volum onzè (1850) publica un *Verzeichnis von Handschriften der ebemaligen Heidelberger Bibliothek*, en el qual consta una *Raymundi Lulli ars* (188) i la *Summa Raymundi* (193). També unes *Nachweisungen von Kalligraphen, Illuminatoren und Miniatoren von Handschriften in dem abendländischen Europa während des Mittelalters bis zum Schluss des XVI. Jahrhunderts*, on som informats que Nicolau Factor hauria il·luminat els llibres de cor de Santa Maria de Jesús de València, escrits pel P. Baptista Mercader (294).

El volum dotzè, del 1851, aporta notícies d'incunables, primer en una nota sobre *Ein undatierter Druck des «Manipulus Curatorum» von Guido de Monte*

Rochen (Rotherii), 219-220: seria un exemplar de l'edició documentada en Hain, n. 8168, ací descrita amb més precisió; hauria estat realitzada a Colònia, potser per Johann Guldenschaf; i després, amb *Klosterdruckereien im XV. Jahrhundert*, 353-364, que dedica un paràgraf a 'San Cucusate(!)' (357) i tres pàgines a 'Monsserrate' (359-361), amb llista de quinze edicions i indicació d'exemplars de set d'elles.

El volum tretzè (1852) és particularment abundant. Hi trobem notícia d'haver estat comprat per a Oxford un manuscrit que conté el *Comentari al Cant dels Cants* imprès sota el nom de Nahmànides (25-26, nota 1). En les pàgines 68-74, del Dr. MERZDORF, *Verzeichnis der Inkunabeln der Grossherzoglichen Bibliothek zu Oldenburg*, són assenyalats els següents exemplars: «Raymundus (S.) de Pennaforti, ord. Sti. Bened. (!), *Summula Sacramentorum*, Colònia, Heinrich Quentel, 3 id. febr. 1498 (Hain, 13709)» (72); i en la continuació d'aquest article en el vol. 14 (1853), 77: «S. Vincentius Ferrerii, *Tractatus de interiori homine*, Magdeburgi, Wolfgang Ströckel 1496 (Hain, 7024)». A les pàgines 193-203 del mateix volum tretzè, Eduard M. OETTINGER, *Contingent zur Litteratur der Spielkarten und Kartenspiele*, sota el subtítol *Litteratur der Breitspiele. A. Damenspiel*, esmenta tres llibres publicats a València: Antonio de Torquemada, *El Ingenio o Juego de Marro, de Punta, o Damas*; Pedro Rodríguez Montero, *El juego de las Damas, vulgarmente el marro*; i Lorenzo Valles, *Juego de las Damas, por otro nombre el Juego del Marro*, dels anys 1547, 1590 i 1597, respectivament (202). En les pàgines 263-272: Gottfried REICHHART, *Einige Incunabel-Drucke aus der Stiftsbibliothek Göttweig in Österreich*, esmenta un exemplar del *Mirabile opusculum sancti Vincentii ordinis praedicatorum, de fine mundi*, Nüremberg, Conrad Zeringer, c. 1480 (263-272). I l'autor de l'article *Die Handschriftenhändler des Mittelalters*, 305-320, diu conèixer-ne només un de Barcelona, Antoni Ramon, del qual se sap que el 1413 intervingué en la compra-venda de Cassiodori, *Variarum libri XII et De anima liber* (320).

En el volum 14 (1853), el Dr. Heinrich WUTKE, *Ueber Erdkunde und Karten des Mittelalters*, 273-280, només coneix un mapa nostre del segle XIV, el de Guillem Soler, de Mallorca, i en dona alguna indicació (278). I Gottfried REICHHART, *Druckorte des XV. Jahrhunderts, von denen nur je ein Wiegendruck bis jetzt bekannt geworden ist*, 331-335, assenyalava aquests nostres: «Girona 1483: Philippi de Malla, *Memorial del peccador remur*; Granada 1496: *La vida de Christo* escrita en catalán por Francisco Eximenis; i Jaén 1500?, Mag. Petri Daguí, *Tractatus de differentiis* (332); Perpinyà 1500, *Breviarium secundum consuetudinem ecclesiae Elnensis* (333); i Tarragona, *Missale secundum consuetudinem ecclesiae Tarraconensis* (335). I en l'«Intelligenz-Blatt», 33-38, *Katalog der Bibliothek des Sozomenus von Pistoria* (1460), trobem la *Summa Raymundi*, 121 (37); i dos exemplars amb l'estricta designació de *Raimundus*, 72 i 77, tots dos «in bombicinis» (38).

En el volum 15 (1854), J. K. SEIDEMANN dedica unes quantes pàgines al llibre *El caballero determinado*, 65-75 i 81-90. L'exemplar damunt el qual es

basa pertany a l'edició barcelonina de Claudi Bornat 1565, a càrrec de Cristòfor Calvet d'Estrella, el qual ja n'havia publicada una edició precedent l'any 1549, set-cents exemplars de la qual s'haurien perdut pel mar (67-68); hi ha notícies sobre Calvet (72-73), autor de *El felicísimo viaje...* i de cinc escrits llatins (72-73) [cf. més amunt, el paràgraf dedicat al volum terç del «Serapeum»].

En el volum setzè, del 1855, el mateix SEIDEMANN, *Die Brüsseler Ausgabe der Segunda Parte des Don Quijote v. J. 1616*, esmenta una edició del *Quijote* impresa a Barcelona per Sebastià Matevat per encàrrec de Rafael Vives, mercader de llibres (67); i en la pàgina 68, nota 1, recorda la crítica de Lope de Vega a la mala traducció d'uns versos d'Ausiàs Marc feta per [Jorge de] Montemayor. Encara el mateix autor, *Die Selva de aventuras von Contreras*, esmenta una edició de la *Primera parte de las comedias de Don Agustín Moreto*, València 1676, impremta de Benet Macé, a càrrec de Francesc Duarte (132), i cita Gaspar Escolano (*Historia de Valencia*, lib. 8, cap. 28) en relació a Lluís de Castellví, el qual hauria introduïda la conservació de la neu en neveres a les muntanyes per vendre-la a l'estiu (138).

El volum 17 (1856) conté un article de G. BRUNET, *Repertoire de bibliographies spéciales. Ouvrages qui contiennent de la musique gravée*, 269-272, el qual reporta la *Practica compendiosa artis Raymundi Lulli*, Lió 1523, perquè conté un tractat de música amb cant pla anotat [de Bernat de Lavinjeta]; *Dell'origine et delle regole della musica*, d'Antoni Eixemeno, Roma 1774, perquè conté vint-i-dues planxes de música gravada (271); i *Contradanzas, que se han de bailar en el teatro de esta ciudad, en los bayles de máscara del Carnaval de 1768*, a Barcelona: són vint-i-quatre contradances amb les notes.

No sembla haver-hi res en el volum divuitè.

En el dinovè, del 1858, E. WELLER, *Regimen sanitatis* en alemany, descriu exemplars de dotze edicions, tres més de les conegudes fins aleshores, 268-271.

El volum vintè, del 1859, és particularment abundós. Anton RULAND, *Zur Litteratur der Vaticana*, 81-91, en presentar el llibre de Domenico Zanelli, *La Biblioteca Vaticana dalla sua origine fino al presente*, Roma, Tipografia delle Belle Arti 1857, reporta dos parers contradictoris relatiu a la repercussió que el pontificat de Calixt III tingué en la dita biblioteca: el de Francesco Filelfo, contrari, i el d'I. S. Assemani, favorable (83); també recorda que els bibliotecaris nomenats per Alexandre VI haurien estat: el 1493, Geronimo Catalani; el 1495, Giovanni Fonsolida, Bischof von Terni; i el 1498, Giuliano Volterrano (85). Segons L. F. HESSE, *Litterarischer Verkehr, Privat- und Klosterbibliotheken, Briefe, Verkauf und Vermächtnisse von Büchern im Mittelalter. Nach Urkunden und anderweitigen Aufzeichnungen aus dem 8., 10., 13., Jahrhundert und den Jahren 1400. 1426. 1441. 1449. und 1456*, 113-122, Otto de Lonsdorf, bisbe de Passau (Pataviensis), 1254-1265, deixà llibres seus als canonges: al prebost de Sant Hipòlit, entre d'altres, la *Summa Raimundi* (113); i Hesse anota: «Rai-

mundus Martini Subiratensis, ordinis Praedicatorum in conventu Barcinonensi, mortuus post annum 1286; *Summae* contra Alchoranum, quod opus secundum Fabricium (biblioth. lat. med. et inf. aet. Vol. VI, p. 114. Cf. Vol. IV,, p. 133) nondum est editum» (115). I en la secció de l'«Intelligenz-Blatt», *Katalog der Bibliothek der Benedictiner-Abtei Zwiefalten*, 19/367: Ramon de Sabunde, *Theologia naturalis seu liber creaturarum*, Strassburg, Martin Flach, 21 gener 1496; 20/377 i 50/592, *Breviarium practicae medicinae*, Venècia, Otinus Papiensis 1497 i *Tractat von Beratung und Brauchung der Wein. Zur Gesundheit*, sense any ni lloc; 57/664: Guiu de Montroquer, *Manipulus curatorum*, sense lloc ni data; 60/145 i 147, s. Ramon de Penyaforat, *Summa de paenitentia et matrimonio*, tots dos exemplars del segle XIV, el segon amb glosses marginals; 66/158, altre exemplar també del segle XIV i amb glossa. I entre els incunables: núm. 190: Vincentius (sanctus), *Sermones de sanctis et de tempore pars aestivalis*, Nürnberg, Anton Koberger 1492 (Panzer, *Annal.* II, 210, nr. 206).

El dit catàleg segueix en el volum 21 del 1860, on trobem el segon volum de sant Vicent Ferrer, *Sermones de tempore et de sanctis. Pars hyemalis*, del mateix editor i any (2); i altra edició de la *Pars aestivalis*, Strassburg 1494 (4). En la primera part del mateix volum, F. L. HOFFMANN, *Handschriften, welche in Katalogen öffentlich verkaufter Bibliotheken verzeichnet sind*, esmenta el catàleg dels manuscrits deixats per Peter Burmann (+ 1777), el núm. 2438 del qual és l'obra de Joan Bta. Cardona, *De regia Sancti Laurentii Bibliotheca recte instituenda* (també imprès a Tarragona el 1587 per Felip Mey). Anton RULAND, *Des Nürnberger Artztes Hieronimus Münzer Reisebemerkungen über die von ihm gesehnen Bibliotheken*, 235-237. L'*Itinerarium sive peregrinatio...* era inèdit a Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 431. Sobre Barcelona, trobem: «In Barcinona -'nobilis libraria'-. Extra portum (! [portam]) Sancti Angeli ad Aquilonem est monasterium fratrum minorum de Observantia 'ad sanctam Mariam'. 'O quam pulcrum opus decoratum libraria nobili'».

El volum 22 (1861) ens ofereix: E. G. VOGEL, *Nachweisung von Urkunden, welche ehemalige Bibliothek von Orden, Klöstern, Kirchen und geistlichen Korporationen betreffen und in gedruckten Schriften mitgeteilt sich finden*, 161-173 i 177-187, on trobem «Pauli P. M. V, prohibitio, ne quis extrahat libros ex Bibliotheca S. Catharinae Barcinonensis d.d. Romae apud S. Mariam Maiorem die XXX. Maii MDCXV (*Bullarium Praedicatorum*, T. V, 701-702)» (165); «Figueres. Bibliothek des Capuziner-Klosters. Onus Missae menstruae, ex relicta Bibliotheca conventui oppidi Figueriarum impositum, ad ducentas missas semel dicendas reduci committit Urbanus papa VIII d.d. Romae apud S. Mariam maiorem die XX Julii 1626 (*Bullarium Capuccinorum*, T. V, 316)» (169-170). També són esmentats dos documents de Climent XIII a Andreu [Majoral], arquebisbe de València, relatiu a la construcció d'una biblioteca. Ja Climent VIII havia prohibit de treure llibres de la biblioteca del convent de St. Domènec de València; 12 març 1762, 3 juny 1762 i 9 febrer 1601, respectivament (*Bullarii Magni Romani Continuatio*, vol. I, 298-299; II, 246. *Bullarium Praedicatorum*, T. V, 601)» (186). El ja conegut Dr. MERZDORF, *Verzeichnis der Incunabeln der*

Grossherzoglichen Bibliothek zu Oldenburg, 225-236, dona notícia d'un exemplar de «Ferreri (Vinc. S.), *Tractatus de interiori homine*, Magdeburg, Mauritius Brandis-1493» (230). I en l'«Intelligenz-Blatt», sota el títol de *Manuscriptenkataloge aus R. K. von Senckenberg's Nachlasse*. III. B. de *Stosch Index Manuscriptorum*, trobem notícia de les obres següents: *Testamentum ex libello de successione Regni Siciliae, compositum per Petrum Trosillo de Valentia* (157); Roselli, Nicolai, Card. de Aragonia, *Collectio diplomatum...*; Eiusdem, *Compilatio omnium iurium Sedis Apostolicae* (164); i d'un «Codex in pergamento continens: *Regulae usuales curialibus civitatis Barchinonensis et Cathalauniae circa crimina iudicanda cum interpretationibus et glossis; Paces et tregue factae apud Fontem de Aldara...*; *Constitutiones Petri Alberti Cathalauniae inter dominos et vassallos, De ordine regalis pugnae quae fit Barchinone; De concessionibus datis a Petro II Curiae Barchinonensi. De curiis celebratis a Petro II, Alphonso II, Jacobo II, et Jacobo I et Petro III; i Privilegia concessa civitati Barchinonensi*».

Continua en el volum 23, del 1862, 62-64 i 156-160, l'article del Dr. MERZDORF sobre els incunables de la biblioteca dels grans prínceps d'Oldenburg; hi assenyala sengles exemplars d'Arnau de Vilanova, *Regimen sanitatis Salernitanum ordinatum*, sense lloc ni any d'edició, no indicat per Hain (62-63); i Andreas Limós, *Dubia in solubilibus*, també sense lloc ni any, obra que manca tant a Panzer com a Hain (157). Per la seva banda, F. L. HOFFMANN, *Anzeige, Catalogue de la librairie ancienne de T. O. Weigel*, 347-350, dona notícia de «J. L. Vivis, *Opera Omnia*, ed. G. Majansio, 8 voll. Valentiae 1782-1790» (350). I en l'«Intelligenz-Blatt» del mateix volum, Gustav HÄNEL, *Auszug aus dem Catalogue of the Manuscripts at Ashburnham Palace 1853*, Londres, trobem: «Arnoldi de Vilanova [pseudo], *Liber rosarii philosophorum*» (139); i Raymundi de Pennaforte, *Summa* (162) i *Summula in foro penitentiali* (163).

En el volum 24 (1863), F. SCHMIDT, *Handschriftenverzeichnis vom Jahre 1430*, 97-99, ens informa de l'existència de dos exemplars de la *Summa Raymundi* a Memmingen, Hospitale Sancti Spiritus de Urbe Romana (98).

En el volum 25 del 1864, el Dr. Fr. XV. KRAUS, *Die Handschriften-Sammlung des Cardinals Nicolaus v. Cusa*, 353-365 i 369-383, té en compte, ni que sigui defectuós, un catàleg dels aleshores 307 manuscrits, ja existents en la biblioteca (356) i informa de les obres següents; en la secció de *Patres et scriptores*, copia allò que el tal catàleg diu d'un determinat manuscrit: «Catalogus admonet: 'Tractatus a 4-11 intrusi videntur inter 1, 2 et 11, et nullam merentur attentionem, sed potius censuram'» [els tals tractats del 3 al 10 són els set d'Arnau de Vilanova que hi ha en l'actual ms. 42] (364-365);⁴ «Tracta-

4. Sobre l'atribució d'aquests tractats a Arnau de Vilanova, em permeto de remetre al meu *Tractats espirituals d'Arnau de Vilanova en la biblioteca del cardenal Nicolau de Cusa*, dins «Revista Catalana de Teologia», VI (1981), 77-88, en particular 78-82; recordaré que aquest no és l'únic manuscrit cusà amb obres espirituals arnaldianes, car el Cod. Cus. 54 conté les tretze cartes sota el títol de *Tractatus epistolarum [christini]*, tal com hom pot veure en l'article acabar de citar, 82-84.

tum quemdam de Homine, scriptum in Civitate Maioricarum mense Nov. 1300» [De Ramon Llull] (373); *Tractatus de Antichristo et fine mundi*, de Joan de París, 1300 (377: relacionat amb el *Tractatus de tempore adventus Antichristi*, d'Arnau de Vilanova); l'*Ars brevis* de Ramon Llull (383); i *Expositio artis inventivae* del mateix (383: regal de Fantini Dandolo a Nicolau de Cusa).

El volum 26 (1865) dins les pàgines d'Anton RULAND, *Die Vadianische Bibliothek in St. Gallen. Deren Manuscripte und Inkunabeln*, 17-23, ens informa d'un exemplar de l'*Ars brevis* de Ramon Llull datat el 14 de febrer del 1485 (21, núm. 870). Però sobretot aquest volum conté en les pàgines 24-31, 33-42, 48-59, 65-76 i 81-89 la continuació de les dedicades pel Dr. Kraus en el volum anterior als manuscrits de Bernkastel-Kues; hi trobem notícia de la còpia autògrafa de Nicolau de Cusa de trenta-una obres lul·lianes senceres o extractades (24); del *Dialogus cum heremita*, Viena 1312; del *Liber de praedestinatione et libero arbitrio* i del *Liber de articulis fidei* (26); dels *Proverbia* i *De arte demonstrativa, inventionis* (!) (30); del *Tractatus de praedicatione cum C sermonibus* (33), fins ara obres de Ramon Llull; també és feta constar la *Summa de paenitentia et matrimonio* (55) i la *Summa Raymundi*, com també unes *Quaestiones in Summam Raymundi* (56: aquest 'Raimundus' és sant Ramon de Penyafort). També trobem un *Abugale arab. de medicinis simplicibus ex interpretatione Arnaldi de Villanova* (70) i *Meditationes s. parabolas etc. canones* d'Arnau de Vilanova (73). Són col·locats en la secció d'obres filosòfiques l'*Ars inventionis* (82), la *Logica*, el *De ente reali et rationis*, el *Physicorum liber* de Viena 1309, i el *De essentia animae rationalis* (83) de Llull; en la mateixa pàgina hi ha un *De secretis naturae* d'Arnau de Vilanova (83); el *Liber naturae sive creaturarum* [de Ramon de Sibiuda] i el *Liber de sacramentis eiusdem* i encara *Liber de iudicio* (83-84); torna Ramon Llull amb *Compendium artis demonstrativae*, *Ars iuris*, *De iure naturali*, 1303; *De lumine*, *Super Psalmum 'Quicumque vult...'*, *Compendium de Sanctissima Trinitate*, Neapoli 1314 (84); i en la secció de Mathesis-Astronomia, un *Tractatus philosophicus de intentionibus scientiarum logicalium*, dubtosament atribuït a Ramon Llull (89). I com si fos una torna, aquest volum ens ofereix en l'«Intelligenz-Blatt», d'un Geheimrath NEIGEBEUR, *Die Universitäts-Bibliothek zu Barcelona*, 161-164, que la descriu en el moment en què es trobava en el convent de Sant Josep dels Carmelítans, rica d'uns cent-seixanta mil volums distribuïts en divuit sales, vivificada per la presència d'En Marià Aguiló i Fuster.

En el volum 27 (1866), F. L. HOFFMANN, *Zur Bibliographie des Buches 'Sanctae Inquisitionis Hispanicae artes aliquot detectae ac palam traductae'*, 161-170, amb complement a la pàgina 303, assenyala que la portada atribueix l'obra a Reginaldus Gonzalvio Montano, nom que l'autor identifica amb Raimundo González de Montes (169), però es tractaria d'un pseudònim de Pedro Ximenes o de Joan Morell, des del 1562 a Frankfurt del Main. Hom n'assenyala quinze edicions o traduccions entre 1567 i 1857.

No m'ha semblat que hi hagi res nostre en el volum 28, del 1867.

En el volum 29, del 1868, F. L. HOFFMANN, *Beitrag zur Bibliographie in Spanien gedruckter seltener Bücher*, 65-78 i 81-95, s'ocupa d'Hippocratis Coi... *Liber secundus a Pt. Jac. Steve latinitate donatus...*, València, Joan Mey 1551 (69); d'Antich Roca, 'de Gerone', *Aritmetica*, Barcelona, C[laudi] Bornat 1563 (19); *El Cortesiano* (!), trad. de Italiano per J[oa]n Boscan, Valladolid, Francisco Fernández de Córdoba 1569 (19); Onophri Povii [Pou], *Thesaurus puerilis*, València, Pt. Huete 1575; *Antiquae collectiones Decretalium, cum Antonii Augustini notis*, Ilerdae, Pt. Robertus, J. à Villa nova 1576; J. Salv. Tradós, *Hechos y dichos espirituales... de la religión seráphica I*, Barcelona, Hid. (!) Gotard 1581 (70); *Officina medicamentorum ex sententia valentinorum pharmacopolarum*, València 1601; Bloisio (de Blois), *Obras*, tr. Gregorio de Alfaro, Barcelona, Seb. de Cormellas 1614 (72 i 86); Lo[renzo] Palmireno, *El latino de repente*, Barcelona 1615 (72); J. de Santa María, *Tratado de república y policia christiana*, Barcelona 1618; altra vegada l'*Aritmetica* por Antich Roca..., a la qual *Va añadido un compendio para tener y regir los libros de cuenta...*, Barcelona, Claudi Bornat 1565, any en què fou realitada una edició sola del *Compendio* (76); *Conceptos escriturales sobre el Magnificat de César Calderari traducidos... y añadidos...* por fr. Jayme Rebullosa, Madrid, Juan de la Cuesta 1604 (85). L'apèndix I és dedicat a demostrar la no autenticitat de la crònica de Dexter, fill de sant Pacià de Barcelona, amb llista dels autors hispànics que se n'ocuparen (87-91); el II descriu un exemplar de Gregorius de Ariminio, *Scriptum in I Sententiarum*, a cura de Joan Verdú, d'Alcoi, València 1500 (91-93). Encara en el mateix volum, el Dr. NOLTE, *Verzeichnis von Handschriften, die ehemals deutschen Klöstern, Abteien u. s. f. gehörten, jetzt aber in belgischen Bibliotheken sich finden*, 368, assenyala a Gant, Biblioteca de la Universitat, ms. 580, «b. Vicentini (!), ordinis praedicatorum fratris, de venatione divini amoris». Finalment, l'«Intelligenz-Blatt», reproduïx en les pàgines 161-165 i 177-183, *Notice Bibliographique sur un manuscrit autographe des oeuvres inédites de Giordano Bruno tirée du catalogue de la Bibliothèque de Mr. Abraham de Noroff*, on parla de la *Medicina lulliana* (162-163) i de l'*Artificiosa methodus Medicinae ex lullianis fragmentis* (182-183) (aquestes pàgines foren publicades inicialment a Sant Petersburg, Imprimerie de l'Académie Impériale des Sciences 1868, 26 pàgines i 8 fulls de litografies).

Tampoc no he sabut trobar res en el volum 30 (1869).

En el 31 i darrer (1870), Moriz GMELIN, *Die Litteratur zur Geschichte der beiden Orden SS. Trinitatis und b. Mariae de Mercede*, 81-94, 97-110, 112-123 i 129-140, dedica les darreres de les pàgines indicades a l'orde de la Mercè (bibliografia que sembla desconejada de James William Brodman, car almenys no l'esmenta en el seu recent llibre sobre aquell orde [cf. ATCA, VII-VIII (1988-1989), 377-378, núm. 3922]). F. X. KRAUS, *Handschriften aus der ehemaligen Abtei St. Victor* assenyala l'actual ms. lat. 14.575 de la Biblioteca Nacional de París, amb la *Summa* de sant Ramon de Penyafort comentada per Joan de Saxònia (182); i el lat. 14713, *Raimundi Lulli opera*. I finalment, M. STEINSCHNEIDER, *Uebersetzer aus dem Arabischen, ein Beitrag zur Bücherkunde des Mittelalters*, 289-298, informa d'un Stephanus de Caesaraugusta, civis Ilerden-

sis l'any 1233 i traductor del *Liber fiduciae de simplici medicina* (*Ketab el-Itimad*) d'ibn Ezizar (ibn ol-Dschezzar, + 1004) (exemplar a Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 253). El mateix manuscrit conté d'ALGAFITZI, *Liber de simplici medicina*, «anno 1258 translatus Ilerdae a mag. G[uillelmo], filio mag. Johannis» (297-298).

* * *

Les pàgines anteriors hauran proporcionat informació sobre dos extrems: sobre textos d'autors catalans existents fora de Catalunya i amb més precisió en els països del centre d'Europa, on trobem sant Ramon de Penyafort i Nahmànides, Ramon Martí i Ramon Llull, Arnau de Vilanova i Nicolau Rosell, sant Vicent Ferrer i Ausiàs Marc, Joan Lluís Vives i Cristòfor Calvet d'Estrella, Antic Roca i Antoni Agustín i Gregori Maians, entre d'altres; i sobre les notícies que en els mateixos països hom podia rebre sobre la realitat bibliogràfica catalana del moment; i en aquest darrer punt, crec que cal subratllar un aspecte: les informacions del «Serapeum» permetien de seguir, ni que fos de lluny i a l'engròs, quelcom d'allò que ací succeïa com a conseqüència de la desamortització i de la creació de les biblioteques provincials i universitàries de València i de Barcelona. En aquest sentit, qui ressegueixi les notícies proporcionades per les pàgines anteriors, es trobarà en un primer moment encara en les biblioteques dels convents barcelonins, però acabarà davant una puixant biblioteca universitària de Barcelona, amb cent-seixanta mil volums, ubicada en l'antic convent del Carme i convertida en institució al servei del públic per la categoria d'un bibliotecari encara recordat com un dels grans prohoms de la Renaixença: Marià Aguiló.

Tant de bo que tots els seus successors en les biblioteques dels Països Catalans haguessin estat i estiguessin a la seva altura.

Roma, març i abril 1992